

КЛАСИФІКАЦІЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

CLASSIFICATION OF LEADERSHIP QUALITIES OF THE EDUCATOR OF THE PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTION IN THE SCIENTIFIC DISCOURSE

Стаття присвячена проблемі формування лідерських якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, аналізу існуючих класифікацій та викладу авторського бачення означеної проблеми.

Категорія «лідерство» у межах розвідки характеризується як сукупність певних якостей і характеристик поведінки людини, що сприяє процесу впливу на діяльність інших з метою досягнення важливого результату. Своєю чергою, лідерські якості вихователя ЗДО – це такі якості, що сприяють підвищенню рівня його конкурентоспроможності з одного боку, з іншого – сприяють налагодженню комунікації з дошкільниками, колегами та батьками дітей і іншими учасниками освітнього процесу.

Провідна категорія розвідки «лідерська компетентність» розуміється нами як інтегральна сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей і цінностей, що сприяють становленню вихователя ЗДО як лідера, зданого вести за собою.

Аналіз наукових досліджень з проблеми формування лідерських якостей майбутніх вихователів дає можливість визначити такі провідні з них: організаційські, комунікативні, управлінські, особистісні тощо.

Автором виокремлено такий перелік лідерських якостей у структурі лідерської компетентності майбутнього вихователя дітей раннього і дошкільного віку:

- загальні: активність та ініціативність, дисциплінованість, енергійність;
- професійні: адаптивність до мінливих умов, змін та реформ; гнучкість; здатність до ефективної комунікації з дошкільниками, колегами та батьками дітей, а також іншими суб'єктами освітнього процесу у ЗДО; творчість; інноваційність;
- особистісні: емпатія, відповідальність; впевненість у собі та своїх можливостях, порядність тощо.

Визначено, що формування відповідних лідерських якостей у майбутніх вихователів ЗДО відбувається в освітньому процесі закладів вищої освіти при створенні відповідного середовища, насиченого різними видами активностей, у тому числі у процесі активної участі у студентському самоврядуванні.

Ключові слова: лідерство, лідер, лідерська компетентність, лідерські якості, вихователь закладу дошкільної освіти, фахова підготовка.

The article is devoted to the problem of the formation of leadership qualities of future educators of preschool education institutions, the analysis of existing classifications and the presentation of the author's vision of the specified problem.

The category "leadership" within intelligence is characterized as a set of certain qualities and characteristics of human behavior, which contributes to the process of influencing the activities of others in order to achieve an important result. In turn, the leadership qualities of a special education teacher are qualities that contribute to increasing the level of his competitiveness on the one hand, and on the other hand, contribute to the establishment of communication with preschoolers, colleagues and parents of children and other participants in the educational process. We understand the leading intelligence category "leadership competence" as an integral set of knowledge, abilities, skills, experience, and personal qualities and values that contribute to the formation of a preschool teacher as a leader capable of leading.

The analysis of scientific research on the problem of the formation of leadership qualities of future educators makes it possible to determine the following leading ones: organizational, communicative, managerial, personal, etc.

The author singled out the following list of leadership qualities in the structure of leadership competence of the future educator of early and preschool children:

- general: activity and initiative, discipline, energy;
- professional: adaptability to changing conditions, changes and reforms; flexibility; the ability to effectively communicate with preschoolers, colleagues and parents of children, as well as other subjects of the educational process in preschool education; art; innovativeness;
- personal: empathy, responsibility; confidence in oneself and one's abilities, decency, etc.

It was determined that the formation of appropriate leadership qualities in future teachers of special education takes place in the educational process of higher education institutions when creating a suitable environment saturated with various types of activities, including in the process of active participation in student self-government.

Key words: leadership, leader, leadership competence, leadership qualities, preschool teacher, professional training.

УДК 373.2.011.316.46-051
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.35>

Зажарська Г.П.,
асистент кафедри розвитку дитини
раннього і дошкільного віку
Державного закладу «Луганський
національний університет імені Тараса
Шевченка»

Стрімкі трансформації у сучасному суспільстві, реформування освіти, диджиталізація, бурхливий розвиток штучного інтелекту тощо, зумовлюють необхідність підготовки молоді до проживання в мінливих умовах, що, своєю чергою, означає сформовану здатність виявляти ініціативу, лідерство,

конкурентоспроможність на ринку праці. Особливо гостро проблема стоїть перед здобувачами, які після завершення навчання в системі вищої освіти мають швидко працевлаштуватися, мати можливість забезпечити себе та свою родину, а, отже, бути здатними діяти в непередбачуваних умовах.

Отже, проблема формування лідерської компетентності сьогодні є актуальною як ніколи, особливо, коли мова йдеться про вихователя дітей раннього і дошкільного віку. Адже відомо, що у сучасних економічних умовах та під час повномасштабного вторгнення РФ на територію незалежної України, оплата праці вихователя закладу дошкільної освіти (ЗДО) не є бажаною для більшості молоді, тож, спостерігаємо мінливість кадрів. З іншого боку, сформована лідерська компетентність дозволить вихователю максимально реалізувати себе, популяризувати професію, знайти шляхи підвищення рівня її престижності та домогтись суттєвих змін в матеріальному аспекті оплати труда.

Проблема лідерства, лідерської компетентності та лідерських якостей є відносно новою у вітчизняному науковому полі, певні аспекти її відображено у розвідках: М. Астахова, К. Волинець, Ю. Волинець, І. Мельник, М. Плєскач, Н. Стадник, О. Товканець, О. Шевандіна тощо.

Отже, метою статті є дослідження у теоретичному науковому полі вже існуючих класифікацій лідерських якостей майбутніх вихователів ЗДО та вихователів-практиків та, на цій основі, виокремлення авторського переліку відповідних лідерських якостей, що є складовою лідерської компетентності.

Насамперед звернемося до сутності поняття «лідерство», яке досить ґрунтовно досліджено в психолого-педагогічній науці. Так, у довідковій літературі подано такі трактування означеної категорії:

– весь спектр обов'язків лідера, його статус та становище [2];

– один із механізмів інтеграції групової діяльності, коли індивід або частина соціальної групи виконує роль лідера, тобто об'єднує, спрямовує дії всієї групи, яка чекає, приймає та підтримує його дії [7];

– механізм групової інтеграції, що поєднує індивідів навколо неформального лідера [8];

– система соціально-психологічних явищ, пов'язаних із виходом людини у лідери та її взаємини з членами групи [6];

– відносини домінування та підпорядкування, вплив на систему міжособистісних відносин у групі; соціальний статус особистості в організації, що дозволяє направляти людей, керувати ними, вести їх за собою [5].

Отже, лідерство завжди пов'язане з особистістю людини або групи людей, які наділені лідерськими якостями. Тобто інтегральна сукупність лідерських якостей, що сформувались в людини від народження, до та у процесі здійснення професійної діяльності становлять один з компонентів лідерської компетентності.

Сьогодні у науковому дискурсі активно досліджується дефініція «лідерська компетентність» (А. Єрмоленко).

Як бачимо, складовими лідерської компетентності є, власне, лідерські якості. Серед науковців немає єдиного погляду на те, якими саме лідерськими якостями має володіти вихователь дітей раннього віку. Спробуємо визначитись з існуючими класифікаціями.

Так, І. Мельник досліджує феномен «лідерський потенціал вихователя ЗДО» та визначає його сформованість як вміння проявляти професійні здібності, мобілізувати свої зусилля на забезпечення сприйняття себе в нових ситуаціях. З іншого боку особистість, що володіє лідерським потенціалом, володіє таким набором якостей: – активність, дієздатність, творчість, відповідальність, енергійність, толерантність, контактність, дисциплінованість, готовність керувати колективом і самим собою [4].

Погоджуємось з думкою автора щодо необхідності розвитку вищезначених якостей, натомість, вважаємо означений перелік дещо не систематизованим.

Узагальнюючи думки зарубіжних та українських дослідників з проблеми лідерства управлінця ЗДО та вихователів, О. Товканець, М. Плєскач зупиняються на таких важливих лідерських якостях професіонала:

– інноваційність та постійний пошук інноваційних ідей, технологій, методик, форм та засобів роботи;

– комунікабельність;

– здатність до мотивування, переконання та підтримки віри в оточуючих;

– здатність до цілепокладання та планування;

– самостійність у прийнятті рішень;

– стратегічність мислення;

– креативність;

– психологічна стійкість та здатність до саморегуляції поведінки;

– здатність до саморозвитку й самовдосконалення [9]. Такий перелік є більш системним, на наш погляд, натомість, вважаємо, що мають бути враховані й індивідуальні (особистісні) якості майбутнього професіонала під час навчання у виші.

К. Волинець, Ю. Волинець, Н. Стадник зауважують на необхідності формування таких лідерських якостей вихователя ще у процесі навчання у ЗВО:

– емоційний потенціал – здатність управляти своїми емоціями, почуттями, відчувати і розуміти почуття інших людей, особливо дітей;

– уміння реалізувати, делегувати повноваження, відповідальність;

– здатність до організації та мотивації групової роботи;

– ввічливість, тактовність, делікатність, цивілізований власний стиль поведінки;

– сформованість загальнолюдських, професійних та особистісних цінностей [3].

Більш структуровану, на наш погляд, класифікацію лідерських якостей вихователів ЗДО подають М. Астахова, О. Шевандіна:

– загально-професійні – якості, властиві для ефективного здійснення освітньої діяльності;

– творчі якості, що характеризуються умінням вихователя розвивати нові ідеї і привносити їх у діяльність групи;

– моральні якості, що пов'язані ідеальним ціннісним портретом вихователя, необхідним моральним рівнем становлення особистості (відповідальність, моральна культура, порядність, чуйність, здатність цінувати інших);

– комунікативні якості – здатність до ефективною комунікації з оточуючими та уміння переконувати, наводити влучні аргументи, не ординарно мислити [1].

Виходячи з аналізу важливих лідерських якостей вихователів-практиків, на яких наголошено у наукових студіях учених, маємо можливість визначити такі лідерські якості, які необхідно формувати вже на етапі фахової підготовки здобувачів. До таких якостей зараховуємо:

– загальні (притаманні лідерам у будь-якій галузі): активність та ініціативність, дисциплінованість, енергійність;

– професійні (притаманні, власне, вихователю дитини раннього і дошкільного віку): адаптивність до мінливих умов, змін та реформ; гнучкість; здатність до ефективною комунікації з дошкільниками, колегами та батьками дітей, а також іншими суб'єктами освітнього процесу у ЗДО; творчість; інноваційність;

– особистісні (притаманні харизматичній особистості-лідеру): емпатія, відповідальність; впевненість у собі та своїх можливостях, порядність, прагнення до саморозвитку й самовдосконалення тощо.

Таким чином, формування лідерської компетентності майбутніх вихователів ЗВО під час фахової підготовки важливо здійснювати з акцентом на розвиток певних якостей, які сьогодні називають лідерськими. На основі аналізу наукової літератури та вже існуючих класифікацій лідерських якостей майбутніх вихователів ЗДО нами було виокремлено такі лідерські якості здобувачів, які необхідно розвивати у процесі навчання у виші: загальні (активність та ініціативність, дисциплінованість, енергійність); професійні (адаптивність до мінливих умов, змін та реформ; гнучкість;

здатність до ефективною комунікації з дошкільниками, колегами та батьками дітей, а також іншими суб'єктами освітнього процесу у ЗДО; творчість; інноваційність); особистісні: емпатія, відповідальність; впевненість у собі та своїх можливостях, порядність, прагнення до саморозвитку й самовдосконалення тощо.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у науковому обґрунтуванні технології формування лідерської компетентності майбутніх вихователів у фаховій підготовці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Астахова М., Шевандіна О. Управління формуванням лідерської компетентності педагогічних працівників закладу дошкільної освіти. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2020. Вип. 9(17). URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24679>

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

3. Волинець К.І., Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Формування лідерських якостей майбутнього дошкільного педагога в умовах євроінтеграції: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2017. № 10.2 (50.2). С. 14–17.

4. Мельник І. Лідерський потенціал фахівця дошкільної освіти: постановка проблеми. *Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти ; [відпов. секр. Н. Г. Каньоса]. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 208–213 с.

5. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи. За заг. ред. І. В. Козубовської, І. І. Миговича. Ужгород : Вид-во «Мистецька лінія», 2001. 152 с.

6. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.

7. Словник української мови : у 20 т. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України ; за ред. В. М. Русанівського. Київ : Наукова думка, 2010. Т. 8 Л-М. 892 с.

8. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів. За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х. : ВД «Школа», 2009. 1008 с.

9. Товканець О., Плєскач М. Лідерські якості у професійній діяльності педагогічних працівників закладу дошкільної освіти. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. 2019. Вип. 10. С. 180–185.